

Psixologiya

QABİLİYYƏTİN İNKİŞAFINA FƏRDİ YANAŞMA

Səlahət Əsədova,

Baki şəhəri MLK-nin ingilis dili müəllimi, Amerika Təhsil Şurası "Təhsildə əməkdaşlıq" programının məzunu, "Ən yaxşı müəllim" müsabiqəsinin qalibi

Açar sözlər: çoxşaxəli qabiliyyət, incəsənət qabiliyyəti, fiziki qabiliyyət, müsiqi qabiliyyəti, manqıti qabiliyyət, fördlərə qabiliyyət, fördaxlıqli qabiliyyət, naturalist qabiliyyət, linovistik qabiliyyət, dahi bütövlükla dərkətmə.

Ключевые слова: множественность интеллектов, пространственный интеллект, кинестетический интеллект, музыкальный интеллект, логический интеллект, межличностный интеллект, внутримысленный интеллект, натуралистический интеллект, лингвистический интеллект, гений, мета-познание.

Key words: multiple intelligence, spatial intelligence, kinesthetic intelligence, musical intelligence, logical intelligence, interpersonal intelligence, intrapersonal intelligence, naturalistic intelligence, linguistic intelligence, genius, meta cognition.

Hər il on minlərlə gənc tam orta məktəbi bitirib bilik və qabiliyyətlərinini sinamaq üçün ali təhsil müəssisələrinə üt tutur. Eləcə də hər il minlərlə gənc universitetləri bitirib maraqlarına uyğun işləxtərlər. Ali və orta ixtisas məktəblərinə daxil olıb bilşəyollar isə heç bir peşəyə vüyaşınmadıkları üçün bir sənətçiliklərlə üzlaşırlar. İlyas gərədə hazırlıda təhsilimizdə hər bir gənçin qabiliyyət və bacarığının aşkarlanması və uyğun fəaliyyət istiqamətinin yönəldirilməsi işi xüsusi aktuallıq kasib edir.

Bu problemin həllinə yənəlmiş istiqamətlər təhsilimizə dair ən mükəmməl sənəd olan "Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası"nda öz ifadəsini tapmışdır. Strategiyada:

- səriştəyə əsaslanan şəxsiyyətyö-nümlü təhsil məzmununun yaradılması;

- innovativ təlim metodları və texnologiyaları vasitəsilə təhsilin məzmununun səmərəli mönəmsənilməsinə təmin edən yüksəknüfuzlu təhsilverən formalaşdırılması;
- ilk peşə-ixtisas təhsil müəssisələrinin infrastrukturunun inkişafına yönəlmüş və dövlət - biznes partnörlüğuna əsaslanan sosial xarakterli Müasir Azərbaycan Peşəkarları Layihəsinin həyata keçirilməsi kimi, çox mühüm fəaliyyət istiqamətləri müyyənləşdirilmişdir.

Səxsiyyatönümlü təhsil və innovativ təlim metod və texnologiyaları vasitəsilə təhsilin məzmununun səmərəli mənimsənilməsini təmin edən yüksək nüfuzlu təhsilverşin (mülliimin) yetişdirilməsi kurikulum slahati ilə birgə reallaşır.

Müasir Azərbaycan Peşəkarları
Layihəsinin həyata keçirilməsi təhsil sahə-
sındə yaranmış problemlərin həllinə yönəl-

miş mühüm bir addımdır. Bu layihonun reallaşması ile bağlı ümumtahsil məktəb müəllimlərinin də üzərinə çox böyük vəzifələr düşür. Belə ki, sağirdələri qabiliyət və maraqlarına uyğun olaraq müxtəlif peşələrə yönəltmək vəzifəsi məzəh ümumtahsil məktəbindən başlıyır. Doğrudan "da, hər bir sağirdin fərqli qabiliyətinin üzə çıxarılması və ona uyğun peşə seçimini çox böyük uğurdur. "Qabiliyət" adlandırdığımız bu məshhəma isə fərqli bacarıxlardır daxildir. XIX əsrin 80-ci illərinə qədər hər keşin yalnız bir qabiliyətindən danışılırdısa, 1983-cü ildə Harvard Universitetinin professoru Dr. Howard Gardner fərqli bir nəzəriyyə - çoxşaxəli qabiliyət nəzəriyyəsini işləyib hazırladı. Dr. Gardnerın görə qabiliyət oxu, yazı və rəzayi bacarıqlarla uyğun olaraq ölçülür və

insanın geleceyi da, əsasən, buna görə müyyən edilir. O, ilk kitabı olan "Beyinin çərçivələri" (Frames of Mind) adlı əsərində yazır ki, hər bir fərd özündə 8 fərqli qabiliyyətini birini deyil, bir neçəsini birləşdirir. Hətta zehni qüsüru olan bir usaqın dili lili bağlı çatışmazlıqları olarsa, o, çox yaxşı bir rəsm çəkər və ya hər hansı bir musiqi aləti dənədən çox gözəl ifa edə bilər. Dr. Gardnerin nəzariyyəsinə uyğun olaraq öyrətmə üsullarının geniş diapazonu imkan verir ki, mütləq limlər və valideyinlər usaqlarını zəif və güclü tərəflərini (qabiliyyətlərini) onların maraqlarına görə istiqamətləndirə bilsinlər. Dr. Gardnerin müyyən etdiyi 8 fərqli qabiliyyətinə aşağıdakılardan ibarətdir:

- 1) İncəsənət qabiliyyəti (Spatial Intelligence)
- 2) Fiziki qabiliyyət (Kinesthetic Intelligence)
- 3) Fərdaxlılıq qabiliyyəti (Intrapersonal Intelligence)
- 4) Fərdlərarası qabiliyyət (Interpersonal Intelligence)
- 5) Məntiqi qabiliyyət (Logical Intelligence)

ntelligence) 6) Linqvistik qabiliyyət (Linguistic Intelligence) 7) Naturalist qabiliyyət (Naturalistic Intelligence) 8) Musiqi qabiliyyəti (Musical Intelligence).

İncasənat qabiliyyətinə malik olan yaşlılar hər hansı bir obyekti dahi sürətlə təqribavırlar. Bura şkillər, diaqramları, film-lər, flaş kartlar, flip-çatlar daxildir. İnformasiyanı şövən təsvirlərdən daha tez və bərabər edikləri üçün onların da motorik qabiliyyətləri olur. Bu cür yaşlılar müxtəlif növ krossvord, şəkil və formaldan həzz alırlar. Belə yaşlılar kitabı oxumazdan avval onun şəkillərini baxırlar. Bu cür qabiliyyəti inkişaf etmiş yaşlılar üçün yararlı peşələr aşağıdakılardır: tikiçi, duluslu, zorgar, qrafik dizayner, rəssam, heykəltəraş, fotoqraf, carrah v.s.

Fiziki qabiliyatlı öyrəncilər toxunma, əllə hissətəm kimi fiziki təcrübələrdən faydalınlardır. Beyinləri ilə badonlara arasındakı xüsusi harmoniya olduğunu üçün onlar dünyani daha çox toxunma və hərəkatla dərk edirlər. Bu cür uşaqlar daha çox badan üzvlərini hərəkət etdirərək öyrənir, əllə bağlı hərəkətləri yaxşı yerinə yetirir, oynaları, əzələlərin, sinir və digar badan hissələrinin diqqəti və sərütlü kordinasiyasını təmin edirlər. Bəzən onları hiperaktiv və diqqəti toplaya bilməyən kimisi qıymətləndirirlər. Bu cür uşaqları məktəbdə nəyisə öyrənməyə çalış etmək müəllimlərin üçün çox çatın olur. Çünki onların enerjisini sərf etməya tənafşuslu bəş eləməti və enerjisini sərf etdə bilməyən şagird dərsda asəbi və cansızıcı olur. Bu cür uşaqlara uyğun galən peşələr aşağıdakılardır: məşqçi, atlet, rəqqas (rəqqasə), aktyor (aktrisa), hərbçi, yağınsöndürən və s.

Fərddaxili qabiliyyətli öyrəncilər öz vaxtlarını şəxsi məqsədlərinə sərf etməyi

xoşlayırlar. Bəzən başqalarından utançlıdır, görünür, sakit şəraidi işləyirlər. Onlar müsələtəqədirlər və vaxtlarını yalnız düşünmək və İsləmökəsə keçirməkdən məməndurlar. Bu cür uşaqlar özlərinin zəif və güclü cəhətlərini bilir, ancak böyüyündə kim olacaqlarını müyyən edir. Bu öyrənlər dirlə və ya incəsənət, musiqi ilə, yaradılıqla yuxarı gündəlik yazımcılaşma öz daxili hissələrini ifadə etdi bilərlər. Onlar goləcəkda yaxşı filosof, nəzarəyiçi, ixtiraçı, humanitar sahədə işçi, tədqiqatçı, psixolog və ya vazar olurlar.

Fordlularası qabiliyətli öyrəncilər islamından, öyrənməkdən, kömək etmədən, insanların arasında olağan həzz alırlar. Onları hamçinin dostluq əlaqları geniş olur, müxtəlif komandalarla üzv olur, komandanlarda oynayır, bölüşməyi sevirlər. Bu cür uşaqlar digərlərinin qeydində qalır, məsləhət verir və onları müdafiə edə bilirlər. Onlar ehtiyacı olan qonşuya kömək edir, məktəbə gələn təzə uşaqla dostluq edir ki, özünü təhəbət etməsin. Bu qabiliyətdə olan uşaqlar yaxşı müəllim, terapevt, psixiatr, siyasetçi, polis, hökim, psixoloq, sosioloq və s.o. bilirlər.

Məntiqi qabiliyyatlı öyrəncilər çoxlu sual verir və yaxşı crossword holl edirlər. Onlar təcrübə aparmayı, işlərində məntiqi natiq çıxarmağı bacarırlar, dizayn problemlərini, hər hansı mexanizminin iş principilərini öyrənməyə can atırlar. Bu cür öyrəncilər riyaziyyat, kompyuter texnologiyalarını daha çox sevirlər. Onlar öz şəyalarını tamız saxlayır, işlərini planlı şəkildə həヤt keçirir, bir iş görməzdən övvəl natiqsinə düşünürlər. Onlara uyğun galan pəşələr aşağıdakılardır: müsəbit, tədqiqatçı, programçı, mühəndis, ixtiraçı, p.

Linqvistik qabiliyyətli öyrəncilər sözə daha çox üstünlük verirlər. Onlar yaxşı təsvir edir, izah edir, oxumaqdan həzz alır, yazımağı, hekaya uydurmağı və danışmağı xoşlayır, diskussiya və debatlarda iştirak

edirlər. Bu cür uşaqlar sakit, ağıllı və yaxşı dinləyici olurlar. Çok sayıda eşitmə və nüqtə qüsürü olan uşaqlar da bəyinlərinin bəlli hissəsinə dənədən çox işlədiirlər. Onlara uyğun ən yaxşı karyera-jurnalist, kitabxanaçı, şəhərçi, tərcüməçi, müsləmmi, hüquqsüñas, şair, yazıçı, dramaturq, ictimai xadim, redaktor, media məsləhətçisi, televiziya-radio diktoru, sənəticidir.

Naturalist qabiliyyatlı öyrəncilər təziki qabiliyyatlı öyrəncilər kimi toxunma-
tılı, hiss etməyi, tutmağı xoşayırlar, ancak
ənənələrə təbiətdə və heyvanlar arasında etmə-
yi üstün tuturlar. Naturalistlər ətraf mühitlə
şəhərə uyğunlaşmışdır. Onlar daha çox
çıq havada vaxt keçirmək, xırda daşlar,
ələqlərənən toplamaq, heyvanlara qulluq
etmək, heyvanlar və ətraf mühiti qorumaq və
yaranmışdan həzz alırlar. Bu cür usaqalar
və kiçik ev heyvanı saxlayır, ətraf mühiti
kərkəndlənləri xoşamır, bəzən də vegeter-
ialı olurlar. Bu cür usaqular uyğun golon
əsərlər aşağıdakılardır: arxeoloq, bağban,
zərmer, bioloq, heyvan təlimcisi, ətraf mühit
üñahıfıcı, balıqçı, fotoqraf, baytar, zoolo-

Musiqi qabiliyyatlı öyrəncilər infor-
asiyanı söslər, mahnilar, musiqi, cingili və
məmlət vəsaitəsilə almış xoşlayırlar. Onlar
musiqiyya qulaq asmaq, bastılamaq və zümrə-
ma etməkdən zövq alırlar. Bu üç usaqal
növ musiqini sevirlər və hara gedirlərsə,
şəhərlərdə bir musiqi parçası olur. Onlar
ən yaxşı pəşələr bunlardır: musiqiçilər,
müsənni, bəstəkar, ifaçı, musiqi mülliəti-
çi, alat ustası, orkestrdə ifaçı, dirijor, musiqi-
şünqidiçisi, DJ, film prodüssör, məzhabəkçi.
Göründüyü kimi, hər biri özü ilə bağlıdır.

Göründüyü kimi, sağırdalarımız fırqlı
bililiyatta malikidirlər. Bu qabiliyatlara
da onlar fırqlı öyrənirələr. Əgər biz
ardan bacarmadığı, sevmədiyi bir işi gör-
yi tələb etsək, nolar baş verər? Dahi
Şeytən'in bu statı sualıimusun çok gözəl
vəzibədir. "Hər kas dahidiş ancak, əger san-

balığı ağaca çıxmış qabiliyyotına görə mühakimə etsən, o, ömrü boyu özünün küt olduğuna inanaraq yaşayacaq". Ona görə da şagirdlərimizin fırqlı qabiliyyotlarını üzə çıxarıraq onların maraqlarını nəzərə alıb düzgün istiqamətləndirmək çox vacibdir. Həm də şagirdlərimizin fırqlı qabiliyyotlarını nəzərə alaraq müxtəlif öyrətmə üsullarından istifadə etməliyik. Bu da bir faktdır ki, onları eyni üssülla öyrətmə mümkün deyil, çünki hər birinin fırqlı öyrənmə bucağı var. Mülliimlər isə onların uğurlarını tömən etmək üçün fırqlı öyrətmə üsullarını bacarmalıdır. Ona görə da Gardnerin təklifi etdiyi fırqlı öyrətmə üsullarından sinifdə istifadə etməklə çox faydalanaq olar. Fırqlı öyrətənənin təcrübədə öz təsdiqini tapmış faydalı nöticələri mövcuddur ki, onun da bir neçə cəhətlərini nəzərə çatdırmaq yerində düşərdi:

1) Coxşaxəli qabiliyəti inkişaf etdirən fərqli öyrətma üsullarından istifadəşagirdlərin uğurlarına kömək edir, məsələn mülliimin özünüm linqvistik qabiliyəti malik olması heç də o demək deyildir ki onun şagirdləri da belə olsun. Yəni onla mülliimin danışığına qulaq asmaqla, suallar yazılı və şifaşı cavab verməklə, müzakirələrdə iştirak etməklə öyrənməlidirlər.

2) Coxşaxəli qabiliyəti inkişaf etdirən fərqli öyrətmə üsullarından istifadə bir çox hallarda sıfın idarə olunması ilə bağlı problemləri aradan qaldırır. Belə ki, sıfırdan sağird tapşırığı yerinə yetirməkdə çatılınlı çəkəndə ümidişləşir və tapşırıq ona darixdıcı görünür, bu zaman da davranış problemi ləri başlayır. Əgər müəllim tapşırıqlara qabılıyyətin bir neçə növünü daxil etsə, sağird lərda çalışmaya maraq oyanar və onu yerinə yetirməyə həvəsləri artar.

3) Çoxşaxalı qabiliyyəti inkişaf etdirən fərqli öyrətmə üsullarından istifadə şagirdlərin gələcəkdə bütün qabiliyyatlarını inkişafına kömək edir. Arasdırmalar göstərir

ki, sağıldıklarımızın hamisinde bu qabiliyyət-
or müşayyən dörcədə mövcuddur. Məsləhət
bilər ki, ingilis dili müllümlü digər fənlər
iñeqrasıya etməyi üstün tutsun, yaxud
mənzövlu işlə bağlı müxtlüklük klip-clatır, video,
musiqi, riyazi çalışmalar və s.-dən istifadə
etsin. Bu, o deməkdir ki, fiziki qabiliyyəti
öyrənəciklərin ham da musiqi, mantiq-i riyazi
qabiliyyətləri də inkişaf etdirilməlidir. Cünki
fərqli öyrətma üsulları sağıldılara hər hansı
bir materialı bütövlükda dərk etmək imkanı
verir. Bunun üçün da sağıldılarda necə öyrən-
mək istədikləri barədə düşüncə imkanı
yaranır. Onlar fərqli öyrənmə üsullarından
xbərdar olmalı və necə öyrənmək istədiklə-
rin özləri seçməlidirlər.

Fərqli qabiliyyətləri aşkara çıxaran aşağıdakı test nümunələrindən də faydalana-
maq olar:

Test nümuneler

- 1) Məktəbdə sevdiyin fənn:
A) rəsm B) bədən tarbiyəsi
C) adəbiyyat C) riyaziyyat
D) nitq və debat E) musiqi
Ə) zoologiya F) psixologiya.

2) Boş vaxtlarında xoşlaysıran:
A) oxumağı
B) idmanla məşğul olmağı
C) rəsm çəkməyi
C) riyazi masalə həll etməyi
D) düşərgəyə, dağlara, hətgaya getməyi
E) musiqi dinləməyi
Ə) vaxtını tək keçirməyi
F) qonaqlıqlara getməyi

3) Televizor programlarından adətən hansına baxırsan?
A) Musiqi programlarına
B) klassik əsərlərin sohnələşdirilməsinə
C) elmi proqramlara
Ç) dizayn və stil proqramlarına
D) idman xəbərlərinə
E) tok şousuna
Ə) təbiətə aid programlara

F) sənədli programlara

- 4) İstirahət günün gözəl bir yay gününa təsadif edir, daha çox no edərdin?
 A) özün-özüne sakit bir gün keçirərdin
 B) incəsanat müzeiyən gedərdin
 C) maraqlı bir kitab oxuyardın
 C) konsertlər gedərdin
 D) dostlarının futbol (voleybol) oynayardın
 E) ev təsərrüfat bütçənə nəzərdən keçirərdin
 Ə) dostlarının ticarət mərkəzində dolasardın
 F) təbiət qoynuna bir günlük səfər edərdin

5) Yeni bir layihə üzərində işləmək istərən dənədə çox nadən ilhamlanardın?

- A) öz ideyalarını başqları ilə müzakirə edərdin
 B) evinə yaxın ətrafdə qəçərdin
 C) seçimlərini beynindən tədqiq edərdin
 C) mövzu ilə bağlı məqalələr oxuyardın
 D) layihənin üzərində sakitcə düşünərdin
 E) bağında işləyərdin
 Ə) alternativləri sıralayıb müxtəlif faktorlara əsaslanaraq bal verərdin
 F) sevdiyin müsiqilərə qulaq asardın

6) Qonaqlıqda dəha çox no edərdin?

- A) sevdiyin müəllif haqqında müzakirələr aparardın
 B) kimisə oxatma oynuna dəvət edərdin
 C) mürmük qədər çox insanlarla səhbət edərdin
 C) bütün axşamı qonaqlığın neçəyə başa gəldiyini hesablamalıq keçirərdin
 D) ev sahibinin evinin arxitekturası ilə maraqlanardın
 E) sakitcə başqlarını müşahidə edərdin
 Ə) ev sahibinin yanında gəzisərdin
 F) ev sahibinin CD kolleksiyasını nəzərdən keçirərdin

7) Dış həkiminin qəbulunda növbə gözləyirsən. Vaxtının tez keçməsi üçün nə ilə məşğul olardın?

- A) kitab oxumaqla
 B) Milli Coğrafiya jurnalının hər hansı bir nömrəsinə nəzərdən keçirməklə
 C) kağız üzərində cizma-qara şəkillər çək-

məkələ

- C) həyatdə gəzişməklə
 D) MP3 pleyerinə qulaq asmaqla
 E) sudoku (riyazi oyun) oynamamaqla
 Ə) dostlarının mesajlaşmaqla
 F) psixologiyaya aid məqalə oxumaqla
 8) Sənət tamaşaşda iştirak etməyə dəvət ediblər. Hansı rölu seçərdin?
 A) hər hansı bir alətdən çələrdin
 B) scenar yazardın
 C) rejissorluq edərdin
 C) sohna avadanlıqları, geyimləri və digər resurslara məşğul olardın
 D) tamashaçı kimi tamaşaşın seyr edərdin
 E) budecəni planlaşdırardin
 Ə) rəqs edərdin
 -F) sohnəni quraşdırardin
 9) Dostlarının oyun oynamamaq hazırlaşır-san. Hansı işi öz üzərinə götürərdin?
 A) mahnının sözlərini xatırlamaq
 B) bitki və heyvanları müəyyən etmək
 C) komanda yoldaşlarına ipucu vermək üçün şəkil çəkmək
 C) məşhur sitatın kimə məxsus olduğunu tapmaq
 D) qrupa liderlik etmək
 E) fiziki hərəkətlər etmək (məs., səbətə top atmaq)
 Ə) tapmacaları tapmaq
 F) riyazi məsələ həll etmək
 10) Sabahkı testə hazırlaşmaq üçün materialları təkrar etməlsən. Hansı öyrənmə üslubundan istifadə edərdin?
 A) sinif yoldaşlarından birgə məşğul olardın
 B) materialı məntiqi cəhətdən anlamağa çalışardın
 C) oxuyub qeydlər edərdin
 C) biliyi təcrübədən olda etməyə çalışardın
 D) otağına qapılıb sakitcə məşğul olardın
 E) materialı ümumiləşdirən diaqram və cədvəl hazırlayardın
 Ə) nəzəriyyələri asan yadda saxlamaq üçün müxtəlif kateqoriyalara bölgərdin
 F) müxtəlif nəzəriyyələri yadda saxlamaq

üçün onlara mahni yazardın

Bu cür test nümunələri ilə şagirdlərin bir deyil, bir neçə qabiliyyətinin aşkarla-şmaq mümkinidür (belə ki bir neçə düzgün cavab qəbul edilməlidir). Hər kəsin maraq və qabiliyyətini müəyyənləşdirirdikdən sonra isə fərqli qabiliyyətlərlə uyğun çalışmaşmalar istifadə edə bilər. Massələn, linqvistik öyrəncilər sözləri daha çox sevdikləri üçün onlara düşünmə, problemi həll etmə imkan-ları verməli və onları aşağıdakılardan kimi tapşırıq və layihələrdə çalışdırmaq lazımdır:

- lügətdən istifadə etməklə kross-vordları tamamlamaq,
 - sınıf qəzeti üçün kiçik həkayə, esse yazmaq,
 - məktəb divar qəzeti üçün kiçik məqalə yazmaq,
 - yarışmaları keçirmək,
 - yaxşı natiqlik müsabiqəsi keçir-mək,
 - inşa müsabiqəsi keçirmək,
 - debat və müzakirələrdə iştirak.
- Məntiqi-riyazi qabiliyyətli öyrənici-lər rəqəmlər və kompyuter texnikası ilə dəha çox maraqlandıqları üçün aşağıdakı faaliyyət növlərindən istifadə edilməsi məqsədə uyğundur:

- riyazi oyular (şahmat, şasaki və s.) keçirmək;
- elmi nəzəriyyələr əsasında təcrübə-lər aparmaq (riyazi hesablamalıq);
- məntiqi oyular keçirmək;
- masalələr həll etmək;
- elmi proqramlар üçün "özün düzəlt" dəstlərindən istifadə etmək;
- əlibər və rəqəmlərdən ibarət qayda-lar müəyyən etmək;
- analogiyalar tərtib etmək.

İncəsanat qabiliyyətli öyrənici-lər informasiyanı şəkil və təsvirlərdən daha tez qəbul etdiklərindən onlar üçün aşağıdakı faaliyyət növləri dəha önemlidir:

- məktəb və sınıf qəzetinə xəbər bül-

letenləri üçün fotolar çəkmək;

- yeni mövzu ilə bağlı şəkillərlə modellər (mas., Venn Diaqramı, xəritə) çək-mək;

- coğrafi xəritələr tərtib etmək;
- şeirlər, hekayələr illüstrasiyalar, şəkillər çəkmək;
- mövzu ilə əlaqəli sxemlər, diaqram-lar hazırlanmaq.

Müsələ qabiliyyətli öyrəncilərə uyğun faaliyyət növləri aşağıdakılardır:

- mövzu ilə bağlı öz şeirlərini yazmaq;
- orijinal şeirlərə müsələ bastalamak;
- müxtəlif tarixi dövrələrin müsiqisine qulaq asmaq;
- sevdikləri şeira müsələ bastalamak;
- mövzu ilə bağlı prezəntasiyalarda arxa fona müsələ vermek.

Fiziki qabiliyyətli öyrəncilər dəha çox hərəkəti olduqları üçün onlara uyğun öyrənmə çalışmalarını aşağıdakılardır:

- rollu oyular üçün maska, kostyum və s. hazırlanmaq;
- səhnəciklərdə iştirak etmək;
- təmasalarda səhnələr qurmaq, dekorasiya etmək;
- mövzu ilə bağlı kublardan, leqolar-dan obyektlər hazırlanmaq;
- allə düzüldilən konstruktur dəstləri ilə tapşırıqlar vermek.

Fördələrarası öyrəncilər ünsiyyət çox can atdıqları üçün onlara uyğun faaliyyət növləri aşağıdakılardır:

- layihələrdə qrup daxilində iştirak etmək;
- faktları cütürlərə öyrənmək;
- mövzu ilə bağlı fərqli insanlardan müsahibə götürmək;
- rollu oyularla iştiraka cəlb etmək;
- zəif sınıf yoldaşlarını və ya aşağı sinif şagirdlərini öyrətmək.

Fördəxili öyrəncilər dəha çox öz hissələrinə, ideyalarına, məqsədlərinə aludo

olduqları üçün onlara uyğun gölən fəaliyyət növləri aşağıdakılardır:

- mövzu ilə bağlı öz təsəssüratlarını yazmaq;
- tarixi şəxsiyyətlər barədə esselər yazmaq;
- öz həyatlarına dair ədəbi avtobiografiyalar yazmaq;
- öz məqsədlərinizi yazmaq və ona çatmaq üçün galocak planlar hazırlamaq;
- kompyuter programlarından istifadə etməklə müştəqil tapşırıqlar vermek;
- illik jurnal tərtib etmək.

Naturalist öyrəncilərin marağı daşı çıx ətraf mühitə olduqları üçün onlara uyğun gölən fəaliyyət növləri aşağıdakılardır:

- sinifdəki gül-ciçəklərə qulluq etmək;
- ətraf mühitləsə bağlı müşahidələr aparmaq;
- məktəbdənənkar tədbirlərə (məktəbəyani sahədə ağaclara, güllərə qulluq etmək) cəlb etmək;
- məktəbəyani sahədə imacılık təşkil etmək.

Bu cür çalışmalarlardan istifadə olunduqda şagirdlərin forqlı qabiliyyətləri onlarıın maraqlarına uyğun daha da inkişaf etdirilər. Nüticədə isə cəmiyyətimiz üçün faydalı şəxsiyyətlər yetişdirməkdə mülliəlimlik missiyası daha səmərəli bir şəkildə yerinə yetirilər.

Yuxarıda deyilənləri üümülməşdir-sək, demək olar ki, bütün bunlar bizim məqsədimizdir, elə təhsilimizin əsas məqsədi də, hayatı bacarıqlara yiyəşlənən qabiliyyətlər şəxsiyyətlər yetişdirməkdir.

Rəyçi: prof. İ.Novruzlu

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1) Howard Gardner. "Frames of Mind":The Theory of Multiple Intelligences. 1983.

2. Howard Gardner. "Intelligences Reframed". 2000.
3. Thomas Armstrong. "Multiple Intelligences: Eight Ways to Approach Curriculum". 1994.
4. Thomas Armstrong. "Multiple Intelligences in the Classroom". 2009.
5. "Brain Based strategies to Reach Every Learner". Dianne Connell Published by Scholastic Teacher Store. 2010.
6. "Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası". //Azərbaycan məktəbi, 2013, № 5.

C.Aсадова

Индивидуальный подход к развитию способности

Резюме

В статье говорится о теории множественности интеллекта, которая была разработана профессором Гарвардского университета, доктором Ховардом Гардинером. Отмечается важность использования данной методики в классе и даны примеры техники преподавания, связанные с 8-ми интеллектами.

S.Aсадова

Individual approach to intelligences

Summary

In the article it is spoken about the Multiple Intelligence Theory which was developed by Dr. Howard Gardner, professor of education at Harvard University. The importance of implementing multiple intelligence in the classroom is noted and teaching activities that connect with 8 Intelligences are given as an example.

ОБ ИННОВАЦИОННОЙ ПАРАДИГМЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ

Лачин Гасанова,
доцент АГПУ

Açar söylər: azərbaycanlıların milli yeniliyi, etnomədənpiyət.

Ключевые слова: национальная идентичность азербайджанцев, этнокультура.

Key words: azerbaijani national identity, ethno culture.

Современная национальная идея в Азербайджане формируется как синтез и единство всех проживающих на территории Азербайджана этносов.

Именно поэтому подчеркивается роль и тюркского, и иранского, и арабского культурного строя. Ассимиляция в единный народ и определяет национальную идентичность азербайджанцев. Именно поэтому столь актуально, сегодня изучение художественной культуры в высших учебных заведениях во всех ее слагаемых. История Азербайджана дает богатый материал для понимания генезиса и эволюции азербайджанской художественной культуры, что необходимо для правильного воспитания молодого поколения.

Подчеркнем, что формулирование национальной идеи органично соответствует современным представлениям этнокультуры в гуманитарной науке. А.Я.Флиер пишет об этнических ценностях: "Последние представляют собой совокупность культурных традиций этноса, которые выделяются самим этносом в качестве наиболее специфичных, маркирующих его историческое и культурное своеобразие черт. При этом реальное происхождение культурных форм, интерпретируемых как этнические ценности, не имеет принципиального значения; оно может быть как автохтонным, так и иноэтническим, что не влияет на степень

вероятности включения их в систему этнических ценностей" (75, с. 389).

Этноисторическое происхождение артефактов имеет функциональный импульс. Изначально заложенный посыл может приобретать со временем разную степень выявленности. Но ядро, корень, этномаркер сохраняется. В этом смысле универсальные закономерности музыкального структурирования объясняют, в определенной степени, параллелизм, совпадения, культурное родство.

Новый уровень функционирования образования, безусловно, связывается с национальной картиной мира, ибо национальная идея концентрирует в себе представления о культуре народа.

Вместе с тем, подчеркнем, что в свете вышеизложенного, требует дифференциации такие понятия как этническая культура, народная культура, национальная культура. В чем инновационный смысл такого рода дифференциации в рамках этнологического освоения в высших учебных заведениях? Прежде всего, подчеркнем важный и очевидный факт: для инноваций необходима исходная база. Этнокультура, традиционная народная культура определяет базовые законы существования, жизнедеятельности. Это и обычай, обряды, уклад жизни, воспитание, миропредставление, верование, фольклор и многое другое. Иными словами, у студента должно быть четкое понятие о материале, на базе кото-